

מעריב המוסף

מיוחד
הימים
הגדולים
של צוותא
שי להב

40 שנה
לבחירות 77:
סיפור מיוחד
של עוזי וייל

שרה ליבוביץ' דר

מהפכה

גם מתנגדיו בשמאל, שהניפו דגל שחור כשנבחר ואף כינו אותו פאשיסט ורוצח, מתרפקים עליו כיום בערגה. איך התיישבה דמותו של מנחם בגין בלב לבו של הקונצנזוס והאם יום אחד זה יקרה גם לנתניהו

תופעה

המתנחלים
החילוניים
במאחזים
המבודדים
ביו"ש

עוז רוזנברג

שרה ליבוביץ-דר

40 שנה אחרי המהפך ורבע
מאה לאחר שהלך לעולמו ניצב
מנחם בגין בלב הקונצנזוס
של החברה הישראלית • גם
השמאל מתרפק על דמותו
ומורשתו, אף שכינה אותו
"פאשיסט" במהלך מערכת
הבחירות ו"רוצח" בשיאה
של מלחמת לבנון • איך הפך
מנהיג האצ"ל וחרות, שנוא
נפשו של דוד בן-גוריון, למושא
הגעגועים של ישראלים מכל
קצוות המפה הפוליטית

איפה ישנם

הפגנת ה-400 אלף בכיכר מלכי ישראל, ספטמבר '82. הביקורת על בגין תפחה לממדי ענק אחרי הטבח שביצעו הפלנגות הנוצריות במחנות הפליטים סברה ושתילה

ריה נאור כבר רגיל לתופעה הזו: אנשים ניגשים אליו ומדברים בגעגועים על מנחם בגין, ראש הממשלה השביעי של מדינת ישראל, הראשון שהגיע לתפקיד מהצד הימני של המפה והאיש שלנצח יזוהה יותר מכל עם המילה "מהפך" בתרבות הישראלית. נאור, היום ראש החוג לפוליטיקה ולתקשורת במחלקה האקדמית הדסה, היה מזכיר הממשלה של בגין. "אנשים מכירים את הקשר שלי אליו, פונים אלי, אומרים לי שהוא חסר להם, שהם מתגעגעים אליו, וכמה יפים היו אז הימים תחת שלטונו", הוא מספר. "למרות שעברו 25 שנים מאז שהוא נפטר, ראיתי באחד הדוכנים בשוק מחנה יהודה ציור של פניו. בגין היה אדם שהתווה דרך, הוא עלה לשלטון כדי להגשים השקפה, וזה מעורר הערצה גם שנים רבות אחרי מותו."

בחודש מרץ האחרון מלאה רבע מאה למותו של מנחם בגין, ומעולם הוא לא זכה לפופולריות חוצת גבולות ומחיצות כפי שקורה כעת. כשנבחר לראשות הממשלה ב-17 במאי 1977 - השבוע לפני 40 שנה - השמאל הישראלי תקף אותו בלי רחמים. גם עיתונים בכל העולם תהו כיצד "טרוריסט" הפך לראש ממשלת ישראל. ארבע שנים מאוחר יותר, בעת נאומו הכיכרות שלו לפני בחירות '81, אף כונה "פאשיסט" על ידי מתנגדיו. מלחמת לבנון שאליה יצא בקיץ '82 החריפה את הביקורת נגדו. "זהו אפילו השמאל שחירף וגידף אותו מתגעגע אליו", אומר יוסי אחימאיר, שעמד בראש המרכז למורשת בגין. "בחייו לא הייתה כלפיו הערכה כפי שיש אליו היום. עם הזמן הוא הופך להיות דמות מופת. כל אחד מתגעגע לפן אחר של בגין, לכל אחד יש את הבגין שלו, כל אחד יכול למצוא אצלו את מה שהוא רוצה. המכלול מאוד מורכב, יש בו אפילו לפעמים סתירות, אבל כל אחד יכול למצוא בו משהו. חלק מהגעגוע לבגין נובע מביקורת על ההנהגה הנוכחית."

לאחרונה, חברי כנסת מכל הסיעות נזכרים בבגין ומתפקדים על מורשתו. בדיונים בכנסת, בפייסבוק ובטוויטר עולה שמו של ראש הממשלה המנוח לעתים קרובות, כאילו היה חי בינינו. רבים מהמתגעגעים אליו הם דווקא חברי כנסת ופעילי שמאל, אם כי גם בימין חשים בחסרונו. פעילי ליכוד ותיקים נזכרים בערגה בימים שבהם בגין ניהל את ישיבות המוסדות של הליכוד, איך האזין בכבוד לכל פעיל זוטור מתוך אמונה בדמוקרטיה מפלגתית, וסרטונים ביוטיוב עם נאומו זוכים לעשרות אלפי צפיות. מכריו, כמו אחימאיר ונאור, נתקלים בהערצה אליו לעתים קרובות. "כל הזמן שואלים אותי איפה בגין כשצריך אותו", אומרת יונה קלימוביץקי, המזכירה המיתולוגית של מנהיג חרות המיתולוגי. "זה לא מפתיע אותי, אני מבינה את זה טוב מאוד. בגין היה מדינאי ממלכתי ולא פוליטיקאי. הוא היה סמל לצניעות, הוא גר בדירה קטנה בתל אביב בדמי מפתח, היה לו לב חם ואוהב לעם כולו, אצלו לא הייתה שגרה וליבו שגאה, הוא לא זרק אחריות על אחרים. מה שקורה עכשיו במדינה זה לא בגין. אני מניחה שאם הוא היה יודע שזמן רב כל כך אחרי מותו אנשים יתגעגעו אליו, הוא היה מגיב בחיוך עצוב."

עזריאל נבו, שהיה מזכירו הצבאי של בגין, סבור ש"אנשים מתגעגעים לסוג של מנהיגים שמביאים איתם ענווה ויושר, אנשים שהתעניינו במדינה ובעם היהודי ופחות בעניינים

יוסי אחימאיר: "היום אפילו השמאל שחירף וגידף אותו מתגעגע אליו. בחייו לא הייתה כלפיו הערכה כפי שיש אליו היום. עם הזמן הוא הופך להיות דמות מופת. לכל אחד יש את הבגין שלו. חלק מהגעגוע לבגין נובע מביקורת על ההנהגה הנוכחית"

יונה קלימוביץקי: "בגין היה מדינאי ממלכתי ולא פוליטיקאי. הוא היה סמל לצניעות, הוא גר בדירה קטנה בתל אביב בדמי מפתח, היה לו לב חם ואוהב לעם כולו, הוא לא זרק אחריות על אחרים. מה שקורה עכשיו במדינה זה לא בגין"

יונה קלימוביץקי

יוסי אחימאיר

מופע אמנים במחאה על הטבח בלבנון וקשר השתיקה של הממשלה בכיכר דיזנגוף, ת"א, היום, יום שישי 24.9 ב-3 אחה"צ

דן אלמגור
גילה אלמגור
חיה בריחה
גורית גלרון
ינתן נטן
הבריחה הטבעית

חיים חפר
יוסי ירון
כני ליטני
חנה מרון
חנה רוט
רפמה רו

קבוצת התיאטרון נהיבדק ועוד רבים וטובים אחרים

"בגין הוא אבי הטרור המודרני", נכתב ב"דיילי אקספרס" הבריטי. "בחירתו היא מתת משמיים לאויבי ישראל. עתה יקשה על וושינגטון במאמצי השלום שלה". במגזין "טיים" הזכירו שם המשפחה בגין מתחרו עם פייגין. "ניצחון צחון הימין הוא מכשול בדרך לשלום", נכתב ב"לה מונד" הצרפתי. התקשורת האוסטרית כינתה את בגין "נץ קיצוני וטרוריסט בפנסיה". "נוצרו קשיים כתוצאה מחילופי השל"טון", אמר הנשיא אמריקאי, ג'ימי קרטר, במסיבת עיתונאים בווינגטון. "בטווח הארוך בגין יצטרך למתן את עמדתו". "בגין קשוח, בלתי מתפשר, טיפוס תנ"כי", הגדיר הסנאט טור האמריקאי, ג'ייקוב יעבץ, את ראש הממשלה החדש של ישראל. עד כדי כך רבו הגינויים כנגד ראש הממשלה החדש, עד שיגאל אלון, שר החוץ היוצא, ביקש מנציגות ישראל בעולם לפעול לסיכול הניסיונות להשמין את הלי-כוד ואת מנהיגיו. "יש לדחות בכל תוקף את הניסיון להשי-ווח את ראשי הליכוד למנהיגיהן של קבוצות טרור".

האישיים שלהם. זה סוג של מנהיגים שהולך ונעלם. גם בחייו הוא היה מושא להערצה, אנשים העריצו את דרך עבודתו, את אישיותו, את צורת חייו, זה לא השפיע עליו, הוא המשיך להיות כמו שהוא, זן מיוחד של בן אדם".

רק סאדאת לא נבהל

בעולם הערבי נשמעו קולות זהים. פרשנים סעודים קבעו שבגין מנהיג קיצוני ושהערבים לא ירצו לשאת ולתת עמו. על פי העיתון הכווייתי "א-סיאסה", ח'אלד מלך סעודיה, אנואר סאדאת נשיא מצרים וחאפז אל-אסד נשיא סוריה הגיעו למסקנה שמלחמה ערבית-ישראלית חמישית עשויה לפרוץ בסתיו. ברדיו דמשק הוא כונה "הטרוריסט הציוני". ראשי עיריות בשטחים קוננו על בחירתם של בגין ושל הלי-כוד. "המטרות והתוכניות הפוליטיות של הליכוד מרחי-קות את סיכויי השלום ורומזות על האפשרות של מלחמה חדשה", אמר איברהים סולימאן, ראש עיריית אל-בירה, "מנחם בגין ידוע כקיצוני המסרב להכיר בזכויות הלגיטימי-מיות של העם הפלסטיני". "ניצחון הליכוד מדיאג אותנו", אמר פאהד קוואסמה, ראש עיריית חברון, "אנו מצטערים על התפתחות זו". ואילו בסאם א-שקעה, ראש עיריית שכם, אמר שאינו מוציא מכלל אפשרות ש"ניצחון הליכוד יגרום למלחמה חדשה באזור". "המצב הפך עכשיו למסוכן יותר", הסכים איתו גם עבד אל-עזיז סוויט, ראש עיריית טולכרם, "המתרחשות תגדל". שר ההגנה הכווייתי, שייח' סעד א-סבאח, קרא לתגבור הפוטנציאל הצבאי הערבי כדי להתייצב מול כל התפתחות חדשה שעלולה להיווצר באזור.

בגין נבחר לראש ממשלה במאי 1977, אחרי שעמד בראש מפלגת הימין הגדולה באופן כמעט רצוף מאז 1948. המהפך חולל תדהמה, ומיד גרר עמו גינויים לראש הממשלה החדש, שהיה מנהיג האצ"ל עד ליומו האחרון של הארגון. מנהיגים וכלי תקשורת בכל רחבי העולם יצאו נגד בגין, כינו אותו "טרוריסט" ו"נץ קיצוני". כמה ימים אחרי הבחירות הוצגה על שער מוסף "הארץ" קריקטורה של בגין כבריון, שעל זרועו האחת מקועקעות המילים "אף שעל" ועל האחרת ציור של מגן דוד. כתב העיתון ראיין תושב רחובות שהגיע לביקור בתל אביב. "אותי זה מאוד מפחיד, אני לא יודע מה יקרה מחר", אמר אותו תושב. במודעה לא חתומה בעיתון קרא מישור ליגאל דיין ולמפלגת ד"ש לא להצטרף לקואליציה של הליכוד. "אתם תקוותנו האחרונה. אל תיתנו לנו לחיות במדינה לאומית קנאית".

נשיא מצרים, סאדאת, היה הרכה פחות מבוהל. "אין הצ-דקה לדאגה בעולם הערבי נוכח ניצחון הליכוד", אמר במ-סיבת עיתונאים בקהיר חמישה ימים אחרי הבחירות, "מאחר שעמדת ארצות הברית היא הקובעת בשיחות השלום במזרח התיכון".

בעיתון "דבר", אדם בשם חגור כתב מכתב לחברו אליהו: "אני ירא משבתאות כוזבת. משילוב הממד הדתי נוסח לוינגר בסכסוך הלאומי, הארסי והממושך כל כך. תהליך ההחלמה יהיה ממושך מאוד". באותו עיתון כתב עמוס עוז מכתב אל חבר, איש תנועת העבודה: "והלא ימים רעים יבואו עלינו עכשיו. הזעיר בורגנות, מלכת חיינו למעשה זה כמה וכמה שנים, תהיה מעכשיו גם תורת ההתנהגות הרשמית ואותה ילוו עכשיו יותר ויותר תופי הטאם-טאם של שבטיות עממה, פולחנית, דם ואדמה וסממאות נוס-כות שיכרון, בית"ר ומצדה, העולם כולו נגדנו, ישראל בטח בה, קנאות עם פחדים אפלים, דיכוי השכל בשם החזיונות המסעירים. ועל הכל ירחף עניין הרחמנות העצמית, הצד-קנות, המסכנות הגלותית בתחפושת של זקיפות קומה עם ראש מורם ועם עמידה איתנה וקשוחה ומזדקרת. כל מילות האורטופדיה והמיניויות הגברית, מחלת יהודים נרדפים במ-עטפת הדר עברי לכלי חת. ואנחנו מה נעשה, מה נעשה מעכשיו?".

והנה, חצי שנה אחרי שבגין נבחר, הוא קיבל בירושלים את נשיא מצרים, אומרת קלימוביץקי. "הוא העז, הוא היה מנהיג. מי חשב שדווקא בגין יחתום על הסכם שלום?". באופן מפתיע, אבי פרחן, ממפוני ימית בעקבות הסכם השלום, זוכר את בגין לטובה. "צר לי על מה שהוא עשה, לדעתי גם הוא הצטער על זה, אני עדיין חלוק על התק-דים המסוכן של מסירת שטחים תמורת הסכם נייר. היום דאע"ש שולט בסיני. אבל לזכותו של בגין ייאמר שהוא אומנם פינה אותנו אבל דאג לנו ושיקם אותנו בהגינות, ביותר ובמהירות. פונתי גם מגוש קטיף ושם זה כבר לא קרה. אם בגין היה ראש ממשלה בזמן הפינוי מהגוש, היינו כבר בבתי קבע. היום אנחנו עדיין פליטים בארצנו, חלקנו חיים במבנים זמניים. אצל בגין זה לא היה קורה".

ב"על המשמר" קוננו בני קיבוצים על המהפך. "כל העור-לם שלנו הולך להיחרב. ארץ ישראל הטובה והישנה שאנ-חנו אולי מייצגים אותה, הולכת לעזאזל. המדינה אבדה לנו. אנחנו הולכים לקראת התאבדות".

בעקבות הסכם השלום, קיבלו בגין וסאדאת את פרס נובל לשלום בשנת 78. עמוס עוז, המתנגד החריף ביותר לראש הממשלה, שלח לבגין מכתב ברכה. "נוצרה אגדת

בעולם הייתה תחושה דומה. "אם תרצה ממשלת ישראל להקים היאחזויות חדשות בגדה המערבית, יגדלו מאוד סי-כוי המלחמה", נכתב במאמר מערכת ב"ניו יורק טיימס".

ב"על המשמר" קוננו בני קיבוצים על המהפך. "כל העולם שלנו הולך להיחרב. ארץ ישראל הטובה והישנה שאנחנו אולי מייצגים אותה, הולכת לעזאזל. המדינה אבדה לנו. אנחנו הולכים לקראת התאבדות"

אחרי שבגין נבחר כתב עמוס עוז: "והלא ימים רעים יבואו עלינו עכשיו. דיכוי השכל בשם החזיונות המסעירים. כל מילות האורטופדיה והמיניויות הגברית, מחלת יהודים נרדפים במעטפת הדר עברי לבלי חת. ואנחנו מה נעשה, מה נעשה מעכשיו?"

ד"ר בגין ומיסטר מנחם.
חותם על הסכם קמפ דייוויד
עם סאדאת וקרטר, מבקר
במוצב בופור הכבוש עם שרון

כזב, או ביתר דיוק יצורה חוגים מסוימים שאולי הם קרו-
בים יותר אליך, כי איש מלחמה הנני וטבעי הוא זה של
שואף דמים", השיב בגין לעוז, "כל ימי שנאתי מלחמות
והנשיאה באחריות לחיי אדם הייתה הקשה בניסיונותי.
הואל נא לרשום לפניך, אדם הלוחם לחירות עמו יכול
להיות שהינו איש שלום".

איפה בגין, איפה

כארבע שנים אחר כך, ב-6 ביוני 1982, פתח בגין, יחד
עם שר הביטחון אריאל שרון, במלחמת לבנון הראשונה.
הביקורת על ראש הממשלה תפחה לממדי ענק עם הפגנות
ותנועות מחאה שהגיעו לשיא אחרי הטבח שביצעו הפלנ-
גות הנוצריות במחנות הפליטים סברה ושתילה בחודש ספ-
טמבר, בהפגנה של 400 אלף ישראלים בכיכר מלכי ישראל
בתל אביב, ועוד לפני כן בניסיון של מפגינים להסתער על
בגין בצאתו מבית הכנסת אחרי תפילת ראש השנה. חלקם
החזיקו בידיהם כרותות שעליהן הכיתוב "בגין רוצח". בה-
משך ניצבו מפגינים מול ביתו של בגין עם כרוזה שהציגה
את מספר החיילים שנפלו בלבנון, והמספר שהופיע עליה
עודכן באופן כמעט יומיומי. אחד האבות השכולים, ניצול
שואה, כתב לבגין מכתב חריף: "עכשיו בני האהוב מת בגלל
המלחמה שלך. הלוואי שירדוף אותך צערי בשוכבך ובקומך
ואבלי יהיה אות קין למצחך לנצח". באחת מההפגנות, בפ-
ברואר '83, נרצח אמיל גרינצוויג. ב-29 באוגוסט 1983 הת-
פטר בגין מתפקידו. "איני יכול עוד", אמר והסתגר בביתו.
ב-9 במרץ 1992 נפטר.

למרות זאת, חברי כנסת מהשמאל מתרפקים על זכרו.
"כשהוא נבחר חשבתי שסוף העולם הגיע", אומר יוסי יונה
מהמחנה הציוני. "החרדה מפניו הייתה מוצדקת, אבל הוא
היה מחויב לדמוקרטיה והיה גאה באופן שבו הדמוקרטיה
הישראלית מתנהלת. היום זה נעלם. הוא היה ימין, הוא
לא היה ארדואן. היום יש תחושה של ארדואניות. הוא היה
מנהיג כריזמטי אבל צנוע, היום לא רואים את זה במנהיגות
הליכוד כפי שלא ראו את זה אצל אהוד אולמרט וגם לא
במפלגת העבודה אצל אהוד ברק. בגין השאיר רושם של
מנהיגות שעיקר עניינה הוא המדינה. ואסור לשכוח את
מה שהוא עשה עבור המזרחים. פרויקט שיקום השכונות
נוקף לזכותו. בתקופתו המזרחים התחילו להתחבר לעטיני
השלטון באמצעות מרכז הליכוד. מפא"י ביססה את מעמד
הביניים האשכנזי, בגין ביסס את מעמד הביניים המזרחי
והפך את תרבות המזרחים לגיטימית. כנאום הניצחון שלו
הוא אמר 'שהחיינו והגיענו לזמן הזה', מה שדיבר אל המז-
רחים המסורתיים. הוא לא יצא מכליו להתענג על המורשת
המזרחית, התהליך לא מספיק, אבל מה שקרה נזקף לזכרו-
תו. אני חש הכאה על חטא בשמאל כלפיו. גם מי שחשבו,
כמוני, שעלייתו לשלטון היא סוף העולם, מתגעגעים אליו.
שומעים את זה לעתים קרובות בכנסת. כשאנחנו נושאים
נאומים על פגיעה בחופש הביטוי, אנחנו מזכירים את בגין.
לא פעם אפשר לשמוע חברי כנסת מהשמאל אומרים לה-
ברי הכנסת מהליכוד שבגין היה מתהפך בקברו. גם לי היו
נאומים כאלה".

למי לא היו נאומים, ציוצים בטוויטר או פוסטים
בפייסבוק שהזכירו בגעגועים את בגין. כבר לפני 14 שנים,
כדין בכנסת על הצעת חוק להנצחת זכרו של בגין, התא-
חדו פוליטיקאים מהימין ומהשמאל. "הוא היה מנהיג בעל
חזון, מורשתו מורשת השלום", אמר טאלב אסאנע. "מנהיג

**אריה נאור: "אנשים
מספרים שהם
מתגעגעים אליו וכמה
יפים היו אז הימים
תחת שלטונו. למרות
שעברו 25 שנים מאז
שהוא נפטר, ראיתי
בשוק מחנה יהודה
ציור של פניו. בגין היה
אדם שהתווה דרך,
הוא עלה לשלטון
כדי להגשים
השקפה, וזה
מעורר הערצה"**

דגול", כינה את בגין באותו דיון אורי אריאל. לאחרונה המ-
גמה גברה. ההתרפקות על בגין הפכה לתופעה. יצחק הרצוג
נוכר בו לא מעט. כשפרץ משבר הפליטים הסורים הוא כתב
בפייסבוק ש"מנחם בגין, שקלט מיד עם הקמת ממשלתו
הראשונה פליטים מווייטנאם, מתהפך בקברו". לעובדי
כ"ל שהפגינו בדרום אמר שהוא מאמין בדרכו של מנחם
בגין, "שנלחם עבור צדק חברתי לכולם".

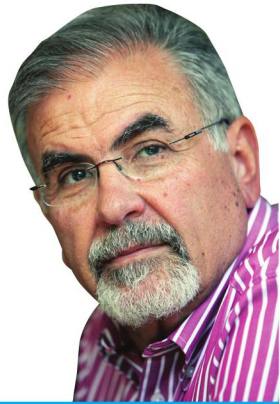
עמיר פרץ אמר לא אחת שהוא רוצה להיות מנחם בגין
של מפלגת העבודה וכי מנהיג חרות והליכוד הוא מודל
עבורו. "אני היורש האמיתי של מדיניותו הכלכלית של
מנחם בגין", אמר פרץ בעבר. "בגין היה אביר הדמוק-
רטיה והממלכתיות. הוא לא היה מאפשר לחקיקה שרוח
גזענית נודפת ממנה לעבור בכנסת. בנימין נתניהו הפ-
ריט את מורשת בגין ומכר אותה תמורת נזיד עדשים
לבעלי ההון בישראל".

"בגין היה מתהפך בקברו", צייץ מיקי רוזנטל
בטוויטר בעקבות התבטאותו של נתניהו על מעור-
בות המופתי הירושלמי, חאג' אמין אל-חוסייני,
כשואה. אבי גבאי כינה לאחרונה את בגין, ביחד
עם דוד בן-גוריון, "מממשי הציפיות ומייסדי
המדינה". שלי יחימוביץ' מצטטת לעתים מתוך
נאומיו של בגין. "אני לא מטיפה לגור בדירה

נאום כיכרות בדרך לניצחון (למעלה), תוגת התבוסה של פרס (למטה משמאל), מלחמת הכרזות של המפלגות הגדולות לפני המהפך (למטה מימין)

עזריאל נבו: "אנשים מתגעגעים לסוג של מנהיגים שמביאים איתם ענווה ויושר, אנשים שהתעניינו במדינה ובעם היהודי ופחות בעניינים האישיים שלהם. זה סוג ונעלם. גם בחייו הוא היה מושא להערצה, אנשים העריצו את דרך עבודתו, את אישיותו, את צורת חייו"

חיפה שעסק בכלכלת הליכוד בסדרה "מגש הכסף". "אבל הוא גם פתח במלחמת לבנון עם מחיר הדמים שלה, שקרע את החברה הישראלית. הוא גם היה זה שהפך את ההיפרדות מהפלסטינים לבלתי אפשרית על ידי הרחבת ההתנחלויות. ב-77 היו ביהודה ובשומרון 5,000 מתנחלים, היום יש שם 400 אלף. בכך הוא הניח את היסוד לדור-לאומיות שחותרת נגד הציונות".

גוטווין מביין את האהדה לבגין. "התרפקות על העבר היא תכונה אנושית. כך גם מתרפקים עכשיו על בן-גוריון. העבר עובר תהליכים של ריטוש היסטורי. המדיניות העכשווית של נתניהו ושל הליכוד היא של פירוק החברה הישראלית לגורמים, פירוק הממלכתיות והמרתה בנאמנות לליכוד. בגין מסמל ערכים של ממלכתיות, של ישראליות. ככל שה-ממלכתיות יותר נרמסת, כך מתגעגעים יותר לבגין כדמות שכוננה את האזרחיות בתוך הממלכתיות. לכן גם מרביתם להזכיר את היחס של בגין לבית המשפט העליון. אפשר להבין את הגעגועים לבגין על רקע המנהיגות העכשווית. גם בלי השוואות כאלה, האם בגין לא זקף את קומתם של המזרחים?"

"בגין היה גדול המפרקים של מדיניות הרווחה בישראל. הוא העמיד את פירוק מדיניות הרווחה כפרוגרמה. הפערים בחברה הישראלית גדלו בתקופתו. מדיניותו הרחיקה את שילוב המזרחים בחברה".

פרויקט שיקום השכונות לא סייע לשילובם בחברה?
"כן, היה פרויקט כזה, אבל במקביל בוטל בישראל מס הירושה, כמו שטרמפ עושה עכשיו בארצות הברית. על פי חשבון שאני ערכתי, הרווח שהשיגו המעמדות העשירים מביטול מס הירושה הוא פי שלושה ממה שקיבלו המעמדות הנמוכים דרך פרויקט שיקום השכונות. נכון שהיו מהלכים שהיטיבו את תנאי החיים של השכבות החלשות, אבל באותו זמן הפערים הורחבו. הדמות ההיסטורית של בגין שונה מזי-כרון העבר. אני לא מתגעגע אליו מפני שהדיוק של הדימויים האלה, כדרכם של זיכרונות העבר, מפוקפק".

"איפה בגין הממלכתי שקרא 'לא למלחמת אחים' ואיפה הממשלה הזאת?", תהתה ציפי לבני בסרטון שעלה ליר-טיוב. לפני הבחירות האחרונות צייצה בטוויטר: "23 שנים למותו של מנחם בגין. שני ראשי ממשלה, אותה מפלגה ותהום עמוקה של ערכים ומוסר ביניהם. ישראל חסרה מנהיג כמו מנחם בגין". שנתיים לאחר מכן לבני שוב ציינה את יום פטירתו של בגין: "25 שנים למותו של מנחם בגין", כתבה בפייסבוק, "המנהיג שאבא שלי קרא לו המפקד. ביום שנבחר ידע להיות ממלכתי. כל כך חסר היום הכבוד שרחש לבית המשפט העליון. מנהיג שחיילים הרוגים קרעו את לבו. מנהיג שידע לוותר על שטח כדי לתת שלום לעמו".

ממשלת ישראל מחקה את כל ההישגים של מנחם בגין, אמר אריה דרעי בכנסת. "זוכרים את מנחם בגין? אח, איזה מנהיג הוא היה", אמר דרעי בסרטון תעמולה לפני הבחירות האחרונות. "הדמות האנושית, הגדולה, האיש שלפניו היתו לוחם ומנהיג ידע להיות אדם, להביט בגור-בה העיניים לכלל האזרחים ולגלות את האוצר הייחודי הטמון בבני עדות המזרח", כתב מנהיג ש"ס בפייסבוק. ואילו אורלי לוי-אבקסיס ציינה לאחרונה את יום מותו של בגין בפוסט בפייסבוק: "עבור רבים הוא ייזכר על אומץ לבו בשדה הקרב. עבור רבים אחרים על התעוזה בשדה הפוליטי-מדיני. עבורי הוא ייזכר על האומץ והת-עוזה שהפגין למען השכבות החלשות. אחד המהפכנים הגדולים בתולדות החברה הישראלית".

להתרפק זה אנושי

לא כולם, כמובן, מתלהבים. הסופר לורנס רייט אמר לפני כשנה בתוכנית של ביל מאהר שבגין היה טרוריסט. כך נרמז גם בפרק האחרון בעונה הרביעית של הסדרה "הומלנד", ואילו ספר לימוד הולנדי תיאר את בגין כטרוריסט וכעושה שלום. "בגין אכן עשה הסכם שלום עם מצרים, זה הישג שלו שבמקומו עומד", אומר פרופ' דני גוטווין מאוניברסיטת

בדמי מפתח של 2.5 חדרים כמו מנחם בגין", אמרה לפני שנים ספורות, "אבל צניעות בהחלט כן". זהבה גלאון כתבה בפייסבוק ש"בגין שחתם על הסכם השלום עם מצרים הבין היטב שאין נשק שיכול לייצר את הביטחון שההסכם המ-דיני מבטיח". היא אף הזכירה את העובדה שבגין הורה על קליטת פליטים וייטנאמים: "מדינת ישראל צריכה לקלוט מספר מסוים של פליטים מסוריה כמו שמנחם בגין קלט בזמנו את הפליטים הווייטנאמים". תמר זנדברג ציינה בע-מוד הפייסבוק שלה את יום מותו של בגין. "עדיפים קשוי השלום על ייסורי המלחמה. מנחם בגין. 25 שנים למותו".

גם חברי כנסת ושרים מהמרכז ומהימין חשים בחסרונו. "אם בגין היה בחיים", אמר יאיר לפיד בחודש ינואר השנה, "לא הייתה ליכודיאדה ביום השואה הבינלאומי". לאחרונה העביר לפיד שיעור על מנהיגותו של בגין לתלמידי המכינה הקדם-צבאית תבור. "להגיד כל הזמן שאתה מחפש את הדרך לחיות ביחד זו המנהיגות האמיתית, זו היהדות האמיתית, זו הישראליות הערכית. זה מה שבועיני בגין הביא למדינת יש-ראל. זו הפוליטיקה שאנחנו זקוקים לה". בתחילת מרץ הוא עלה לקברו של בגין בהר הזיתים בירושלים. "מחר מציינים 25 שנים למותו", כתב לפיד בפייסבוק. "יחד עם ח"כ מיקי לוי שהוריו שירתו תחת פיקודו הישיר של בגין באצ"ל, עלינו היום לקברו להניח אבן ולהגיד תודה. בגין היה מגדולי המ-נהיגים של עם ישראל". הפוסט, אגב, זכה לכ-3,000 לייקים. "אני מהליכודניקים של בגין", שב ואמר שר האוצר, משה כחלון. בסרטון תעמולה לפני הבחירות האחרונות הוא תיאר את עצמו כ"ממשיך דרכו של בגין". "אם בגין היה חי הוא היה מתבייש באובדן הדרך", כתב כחלון בפייסבוק לפני הבחירות. "מנחם בגין היה מרגיש לא נוח עם ממשלת הלי-כוד שנשטה את הדרך שלו", הוא אמר בעימות לפני הב-חירות. לפני כמה חודשים כתב בפייסבוק ש"הליכוד של מנחם בגין הוא הסיבה שנכנסתי לחיים הציבוריים. יחד עם דוד לוי הם פרצו את הדרך ונתנו הזדמנות עבורי ועבור דור שלם".